

комунікації. Управління: спеціаліст із фінансово-адміністративних питань, спеціаліст маркетингу і дистрибуції, спеціаліст із навчання та кадрів, спеціаліст організації, планування, розвитку продукції/послуг. Туризм, відпочинок, готельна справа: організатор туристичного обслуговування, менеджер туристичних турів, екскурсолод, повар, офіціант. Охорона навколишнього середовища: інженер охорони навколишнього середовища, спеціаліст аналітики середовища, технік охорони навколишнього середовища. Торгівля, страхування: продавець, аквізитор, спеціаліст з митних питань, спеціаліст реклами і продажу, страховий агент, експедитор, інженер транспорту, інформатор пасажирського руху. Будівництво: інженер будівництва, менеджер продукції у будівництві. Охорона здоров'я і соціальна служба: працівник соціальної служби, посередник праці, опікун в інституціях соціальної допомоги. Освіта: це пов'язано з потребою перекваліфікації, отримання другої (чергової) спеціальності. Спостерігається тенденція попиту на тренерів різного роду навчання, консультантів та навчальних методик з використанням інформативно-комунікаційних (e-learning) засобів та Інтернету (webeducation). Біотехнології: це надзвичайно важлива сфера, де якість продукції постійно зростає, розвиток цієї сфери є пріоритетним для Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. *Закатнов Д. О.* Довідник професій / Д. О. Закатнов, Н. В. Жемера, М. П. Тищенко. – К. : Українська книга, 1999. – 312 с.
2. *Клименко О.* Нові професії у сфері державного управління / О. Клименко // Кадровик. Трудове право і управління персоналом. – 2010. – № 10.
3. *Лисенко Л. І.* Ринок праці: Техніка пошуку роботи : навчальний посібник / Л. І. Лисенко, Б. В. Максимов. – К. : Профспілка, 2004. – 320 с.
4. *Мир профессий* : кн. 1-5. – М. : Молодая гвардия, 1985–1989.
5. *Національний класифікатор України.* Класифікатор професій ДК 003:2005 (на заміну ДК 003-95). – Чинний від 01.04.2006 р.
6. *Уніят С.* Вибір професії, або задача з багатьма невідомими / С. Уніят, С. Комінко. – Тернопіль, 1997. – 87 с.

УДК 316.614

М.Є. Лещенко, ст. викладач

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Розглянуто соціалізацію як процес та результат розвитку особистості. Визначено, що виховання як цілеспрямований процес організації оволодіння соціальним досвідом є складовою процесу соціалізації, а також методом цілеспрямованої соціалізації.

Ключові слова: соціалізація, виховання, особистість, розвиток, інститут соціалізації, соціальний досвід, соціальні норми, суспільні цінності, соціальна адаптація.

Рассмотрено социализацию как процесс и результат развития личности. Показано, что воспитание как целенаправленный процесс организации овладения социальным опытом есть составляющей процесса социализации, а также методом целенаправленной социализации.

Ключевые слова: социализация, воспитание, личность, развитие, институт социализации, социальный опыт, социальные нормы, общественные ценности, социальная адаптация.

The article considers the socialization as a process and result of the development of personality. Determined that education as a purposeful process of organization of mastering social experience is part of the socialization process and method targeted socialization.

Key words: socialization, education, personality, development, Institute of socialization, social experience, social norms, social values, social adaptation.

Постановка проблеми. У широкому розумінні цього слова поняття соціалізація означає розвиток людини як соціальної істоти, становлення її як особистості. По суті, соціалізація – це процес входження індивідів у суспільство через різні спільноти, колективи, групи завдяки засвоєнню норм, ідеалів, цінностей завдяки вихованню та наuczінню.

Соціалізація належить до універсальних процесів, пов'язаних зі становленням людини та суспільства і, отже, притаманних будь-яким культурам [2, с.17].

Соціалізація стосується процесів, завдяки яким люди навчаються жити сумісно і ефективно взаємодіяти один з одним, а також якостей, яких індивід набуває в цьому процесі.

Актуальність теми зумовлена тим, що знання закономірностей та механізмів процесу соціалізації особистості потрібно для створення методологічних засад організації системи виховання, яка здатна була б у ситуації швидких соціальних змін управляти умовами формування особистості як тими формами діяльності, до яких залучається людина на основі потреб соціально-економічного розвитку суспільства та потреб самореалізації особистості в процесі освоєння будь-яких сфер людської життєдіяльності [3, с. 184].

Мета дослідження полягає у встановленні та висвітленні психолого-педагогічної проблематики соціалізації як процесу та результату засвоєння соціального досвіду та розвитку особистості.

Аналіз досліджень і публікацій. У вітчизняній літературі термін «соціалізація» з'явився в 60-і роки ХХ століття. Одним із перших його вжив Б. Д. Паригін [6]. Важливе місце у розробленні концепції соціалізації займають теоретичні роботи І.С. Кона [2]. Для педагогіки ідеї І.С. Кона про цінність індивідуально-особистісного в процесі соціалізації означають звернення до життєвого самовизначення, вироблення навичок самовиховання, соціальної активності.

Деякі автори дотримуються саме такого розуміння, згідно з яким соціалізація особистості ширше за поняття «виховання». Так, А.А. Реан і Я.Л. Коломінський вказують, що виховання, по суті, являє собою керований і цілеспрямований процес соціалізації [7]. Автори підкреслюють, що не завжди в офіційних інститутах соціалізація має цілеспрямований характер. Можливе одночасне існування соціалізації і як цілеспрямованого, і як нерегульованого процесу.

У нашому дослідженні ми будемо виходити з визначення поняття соціалізації, запропонованого Г.М. Андрєєвою. «Соціалізація – це процес входження індивіда в соціальне середовище», «засвоєння ним соціальних впливів», «залучення його до системи соціальних зв'язків» [1]. Автор вказує, що існує проблема «розведення» понять соціалізація, розвитку та виховання. Виховання, на думку Г.М. Андрєєвої, можна розуміти у вузькому сенсі слова – як «процес цілеспрямованого впливу на людину з боку суб'єкта виховного процесу з метою передачі, прищеплення йому певної системи понять, норм і т. ін. У цьому випадку соціалізація відрізняється за своїм значенням від процесу, який описується терміном «виховання». Спираючись на принцип діяльнісної сутності людини, її профе-

сійної активності, Г.А. Андреева визначає соціалізацію як двосторонній процес, який включає в себе, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду за допомогою входження в соціальне середовище, а з другого – активне відтворення системи соціальних зв'язків індивідом за рахунок його активної діяльності, активного включення в соціальне середовище [1]. Саме це визначення соціалізації стало найбільш поширеним у вітчизняній соціальній психології. Отже, з погляду принципу діяльності соціалізація – це процес взаємодії індивіда і суспільства, наслідком якого є конкретно-історична форма їх соціальності. Соціальність індивіда – це завжди конкретно-історичне явище, бо його основою є конкретно-історичні умови діяльності, які пред'являють свої вимоги до змісту та направленості якостей і властивостей індивідів.

Виклад основного матеріалу. Соціалізація як активне входження людини в систему соціальних відносин відбувається як розширення, примноження соціальних зв'язків індивіда із зовнішнім світом.

Отже, зміст соціалізації визначається, з одного боку, всією сукупністю соціальних впливів, з іншого – ставленням індивіда до всього цього. У цьому плані процес соціалізації можна охарактеризувати як поступове розширення індивідом завдяки набуттю соціального досвіду, сфери його спілкування і діяльності, як процес розвитку саморегуляції і становлення самосвідомості та активної життєвої позиції.

Зміст соціалізації залежить від такого важливого параметра, як соціальні інститути – системи спеціально створених або таких, що природно склалися, установ і органів, функціонування яких спрямоване на розвиток індивідів, насамперед завдяки освіті і вихованню. До них належать сім'я, дошкільні установи, школа, неформальні групи, офіційні організації тощо. Ефективність соціалізації зумовлюється їх моральним, культурним та економічним станом.

Інститути соціалізації – це відносно стійкі типи і форми соціальної практики, завдяки яким організовується процес соціалізації особистості в межах соціальної системи суспільства. Функціонування цих інститутів визначається, по-перше, системою норм, які регулюють певну поведінку індивіда; по-друге, наявністю засобів і умов, що забезпечують успішне виконання нормативних наказів і здійснення соціального контролю; по-третє, інтеграцією інституту в соціально-політичні, ідеологічні і ціннісні структури суспільства, що дозволяє узаконити формально-правову основу функціонування того чи іншого інституту.

Соціалізація – це результат взаємодії численних обставин. Саме їх сукупний вплив вимагає від людини певної поведінки та активності. Обставини, за яких створюються умови для перебігу процесів соціалізації, називаються чинниками соціалізації.

У вітчизняній і зарубіжній науці є різні класифікації чинників соціалізації. А.В. Мудрик виокремлює три групи чинників соціалізації:

- 1) макрочинники (космос, планета, світ, країна, суспільство, держава);
- 2) мезочинники (етнос; місце і тип поселення – регіон, село, місто; засоби масової комунікації – радіо, телебачення, газети тощо);
- 3) мікрочинники (сім'я, групи ровесників, навчальні, професійні, громадські групи тощо) [5].

Багатьма дослідниками поняття соціалізації розуміється як адаптація.

Соціальне пристосування є важливим елементом соціалізації, адже входження людини до будь-якої спільноти обов'язково пов'язане з певною соціально-психологічною адаптацією. Проте сама адаптація невіддільна від своєї протилежності – активності, вибіркового творчого ставлення особистості до середовища.

Соціалізація, будучи складним, діалектичним цілісним процесом розвитку і саморозвитку, постає як єдність двох суперечливих сторін. Не засвоївши умов середовища, не утвердивши себе в ньому, не можна активно впливати на нього. Разом з тим засвоєння соціального досвіду неможливе без індивідуальної активності самої людини в різних сферах діяльності.

Є певні взаємозв'язки соціалізації з вихованням – цілеспрямованим, свідомо здійснюваним впливом на особистість суспільства та його соціальних інститутів з метою організації та стимулювання активної діяльності особистості. Таким чином, виховання є методом цілеспрямованої соціалізації. Спочатку батьки знайомлять дитину з нормами і цінностями того суспільства, в якому вона росте. Наступні ланки системи виховання – школа середня та вища, де також опосередковано відбувається виховання і розвиток особистості, прищеплення їй соціальних норм, цінностей та суспільної моралі.

Виховання – це система цілеспрямованих, педагогічно організованих взаємодій дорослих з дітьми, самих дітей одне з одним. Саме в такій міжособистісній взаємодії відбувається зміна мотиваційно-ціннісної системи особистості дитини, виникає можливість показати дітям соціально значущі норми і способи поведінки, оскільки виховання є одним з основних шляхів цілеспрямованої соціалізації.

Хоча поняття «соціалізація» за своїм обсягом збігається з поняттям «виховання», коли останнє розуміється в широкому сенсі, проте ці поняття відрізняються за своїм змістом. У понятті «виховання» акцентується увага на ролі зовнішнього впливу у розвитку особистості, мається на увазі відтінок односторонності.

Але виховання не є єдиним способом перетворення особистості. Багато навичок, здібностей та інших характеристик у дітей з'являються не в результаті виховання, а всупереч йому. Великі виховні можливості самого життя, в яке включена дитина, означає, що потрібно враховувати не тільки цілеспрямований педагогічний вплив на особистість, але й усю багатогранність соціальних впливів, оскільки в понятті «соціалізація» підкреслюється двосторонність процесу, взаємодія індивіда і соціальних умов життя людини і суспільства, внаслідок чого відбувається розвиток як окремої людини, так і людства в цілому.

Соціалізація є надзвичайно важливим процесом як для суспільства, так і для окремих людей зокрема. У ході його не тільки людина набуває якостей, необхідних їй для життєдіяльності в суспільстві, але й відбувається становлення всього соціального досвіду, тобто світу людини. Соціалізація забезпечує спадкоємність історичного розвитку.

Процес соціалізації особистості має три складові:

– соціальна адаптація – пристосування індивіда до соціально-економічних умов, рольових функцій, соціальних норм, соціальних груп і соціальних організацій, що виступають як середовище його життєдіяльності;

– інтеріоризація – процес включення (вбирання в себе) соціальних норм і цінностей до внутрішнього світу людини. Характер переходу соціальних цінностей і норм до вну-

трішнього «Я», обумовлений структурою конкретної людини, сформованої попереднім досвідом;

— екстеріоризація – процес впливу особистості на соціальне середовище.

Успішною соціалізацією може вважатися ефективна адаптація людини до суспільства й одночасно здатність певною мірою протистояти суспільству, тому що заважає її саморозвитку і самоствердженню. Таким чином, у самому процесі соціалізації закладено внутрішній конфлікт між мірою ідентифікації людини з суспільством і мірою уособлення її в суспільстві. Під час порушення цього балансу можливі два варіанти «жертв соціалізації»: конформіст і правопорушник, девіант [3, с. 192]. З погляду соціалізації конформістом можна вважати людину, яка повністю адаптована в суспільстві і не здатна протистояти йому. Протилежним представником цієї позиції можна вважати людину, не адаптовану в суспільстві, яка протистоїть суспільству.

Несоціалізованих людей не буває. Асоціальна поведінка – результат упущень у ході соціалізації. Так нам говорить традиційне наукове знання. Але, оскільки соціалізація включає в себе процес освоєння соціальних норм, традицій, звичаїв, цінностей, то, в цілому, соціалізація – процес суперечливий, тому що норми суспільства не всі сприймають однаково, неоднаково підтримуються більшістю, бо не існує одного для всіх поняття справедливості, «добра» і «зла».

Коли норми суспільства однаково сприймають переважна більшість людей, то тоді ми можемо говорити, що ця меншість – це непристосовані, асоціальні індивіди.

Висновки. Отже, виховання як цілеспрямований процес організації оволодіння соціальним досвідом є складовою процесу соціалізації. Слід зазначити також, що виховання є необхідною складовою, оскільки у процесі соціалізації дитини неодмінно виникають явища та ситуації, що потребують певного узгодженого соціального впливу і реальної педагогічної та психологічної допомоги.

У вихованні як організації процесу засвоєння та формування соціального досвіду потрібно враховувати всю сукупність елементів соціокультурного, духовного середовища, тих відносин, в які реально включається дитина. В умовах сучасної інформаційної культури засобами виховання стають практично будь-які факти життя дитини.

Виховання полягає у встановленні зв'язку та взаємодії старшого і молодшого покоління у різних ситуаціях. Не можна виключати дітей з «дорослого» життєвого простору, необхідно пропонувати їм партнерство, викликати потребу в співробітництві в загальному процесі соціалізації, адже вона триває протягом всього життя особистості. У цьому і є сенс виховання як механізму цілеспрямованої соціалізації.

Список використаних джерел

1. Андреева Г. М. Социальная психология : учебник / Г. М. Андреева. – М. : Аспект Пресс, 1998. – С. 171–186.
2. Кон И. С. В поисках себя. Личность и её самосознание / И. С. Кон. – М. : Политиздат, 1984. – 234 с.
3. Лавриненко Н. М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы / Н. М. Лавриненко. – К., 2000. – 444 с.
4. Москаленко В. В. Соціальна психологія / В. В. Москаленко. – К., 2005.
5. Мудрик А. В. Социализация человека : учебное пособие / А. В. Мудрик. – М. : Академия, 2004. – 304 с.

6. Парыгин Б. Д. Основы социально-психологической теории / Б. Д. Парыгин. – М. : Мысль, 1971.

7. Реан А. А. Социальная педагогическая психология / А. А. Реан, Я. Л. Коломинский. – СПб. : Питер Ком, 1999. – 416 с.

УДК 364-781.5

Л.Ф. Лєскова, ст. викладач

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ДО ПИТАННЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ У СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Розглянуто сутність поняття «організація» в теорії соціального управління. Проаналізовано її загальні риси та соціальні властивості. Також актуалізовано питання розвитку організації соціальної сфери як об'єкта управлінської діяльності.

Ключові слова: організація, група людей, соціальна цілісність, особливості організації соціальної сфери, соціальна служба.

Раскрыта сущность понятия «организация» в теории социального управления. Проанализированы ее общие черты и социальные свойства. Также актуализованы вопросы развития организаций социальной сферы как объекта управленческой деятельности.

Ключевые слова: организация, группа людей, социальная целостность, особенности организаций социальной сферы, социальная служба.

The article reveals the essence of the concept of "organization" in the theory of social control. Analyzed its common features and social properties. Also aktualizovane issues of the development of organizations of social sphere as object management activity.

Key words: organization, group of people, social cohesion, especially the organizations of social sphere, social service.

Постановка проблеми. Передумовою здійснення менеджменту є наявність організації, у межах якої відбувається управлінський процес, оскільки менеджмент виникає там, де потрібно узгоджувати дії декількох осіб. Тобто спочатку потрібно мати організацію, а потім уже створювати механізм керівництва людьми, з яких складається організація.

На думку одного із видатних спеціалістів у галузі менеджменту середини ХХ ст. Честера Бернарда, людей спонукає об'єднуватись в організації і взаємодіяти в їх межах фізіологічні та біологічні обмеження, які властиві кожній людині окремо. В організації люди доповнюють один одного, реалізують свої здібності, що робить їх більш сильними в боротьбі за виживання. Без об'єднання в організації, самою примітивною з яких було, певно, первісне стадо, людський рід не зміг би вижити і створити цивілізацію.

На сьогодні організація як соціальна система, як об'єднання людей, що спільно реалізують певну загальну для всіх мету, відіграє визначальну роль для держави в цілому та для кожної особистості зокрема. Адже саме організації в процесі різносторонньої діяльності вносять вагомий внесок у соціальний, економічний та політичний розвиток. Пропонуючи суспільству продукти своєї діяльності, свої послуги, організації забезпечують задоволення матеріальних, духовних, соціальних потреб громадян.

Організація, будучи самостійною підсистемою суспільства, має свої характеристики, інтереси, цінності, цілі, пріоритети тощо.